

RECENZJE

Franz Boerner: *Taschenwörterbuch der botanischen Pflanzennamen für Gärtner, Garten- und Pflanzenfreunde, Land- und Forstwirte*. 4. Aufl., bearb. v. Günther Kunkel. Berlin—Hamburg 1989, Paul Parey. 468 str. Cena 46.— DM. ISBN 3-489-65822-1.

Słownik F. Boernera, wydany po raz pierwszy w 1951 r., zdobył sobie zasłużone uznanie jako niezawodne źródło informacji na temat pochodzenia i znaczenia łacińskich nazw roślin. Książka adresowana jest do tych wszystkich, którzy — nie będąc specjalistami z zakresu systematyki botanicznej — mają na codzień do czynienia ze stworzonym przez nią nazewnictwem. W krótkich rozdziałach wstępnych wyjaśniono pochodzenie nazw rodzajów i gatunków roślin, ogólne zasady nomenklatury botanicznej i szczegółowe reguły dotyczące roślin uprawnych oraz mieszańców, przyczyny i zasady zmian nazw rodzajów i rodzin, prawidła pisowni i wymowy nazw łacińskich, ustalanie rodzaju gramatycznego nazw, cytowanie autorów przy nazwach i podstawy nazewnictwa niemieckiego. Na właściwą treść słownika składają się: (1) lista łacińskich nazw rodzajów roślin naczyniowych, rosnących dziko lub częściej uprawianych w Europie środkowej, wraz z wyjaśnieniem ich pochodzenia i znaczenia; (2) lista ważniejszych łacińskich nazw gatunkowych z wyjaśnieniem ich znaczenia; (3) wykaz niemieckich nazw rodzajowych i ich odpowiedników łacińskich; (4) wykaz skrótów i pełnych nazwisk autorów nazw roślin oraz (5) krótka bibliografia odnośnej literatury.

Słowniczek Boernera powinien trafić do rąk każdego botanika — profesjonalisty i amatora, który pragnie ze zrozumieniem używać naukowego nazewnictwa roślin.

Jan Kornaś

Michael Succow: *Landschaftsökologische Moorkunde*. VEB Gustav Fischer Verl., Jena 1988. Str. 340, ryc. 84, tab. 64, fot. 41, ISBN 3-334-00129-6.

Omawiana książka stanowi nową, cenną pozycję dotyczącą zagadnień torfoznawczych. Autor, dobrze znany w literaturze światowej dotyczącej tej problematyki, wyraża we wstępie nadzieję, że publikacja ta będzie pomocną przy badaniach zasobów naturalnych torfu naszego globu. Ze względu na olbrzymie znaczenie torfowisk dla gospodarki surowcowej i wodnej, dla eksploatacji użytków rolnych i leśnych, balneologii, dla ochrony środowiska i zasobów przyrody, czy wreszcie dla badania prehistorii powinno wzrosnąć zainteresowanie badaniami tego rodzaju.

Zakres książki jest bardzo szeroki. Obejmuje ona 10 rozdziałów, z których 5 stanowi podstawową część pracy, pozostałe natomiast mają charakter informacyjny. Podział każdego rozdziału na podrozdziały wpływa dodatnio na przejrzystość tekstu i ułatwia korzystanie z tak obszernego materiału. Całość poprzedzono krótkim wprowadzeniem (rozd. 1), zawierającym ogólne dane o torfowiskach Europy Środkowej pod kątem ich znaczenia i eksploatacji, a także przedstawiającym metody badań torfoznawczych.

W rozdziale 2 zawarta została dokładna charakterystyka i typizacja torfowisk, przy czym autor ujął tu nie tylko syntezę wiadomości z bardzo licznej na ten temat literatury, ale w dużej mierze uwzględnił także wyniki własnych, wieloletnich badań i analiz. Podział (bardzo szczegółowy i wnikliwy) został dokonany w oparciu o: warunki glebowe (skład, właściwości chemiczne i fizyczne), zróżnicowane uwarunkowania hydrologiczne oraz skład zbiorowisk roślinnych. Cenną nowością jest zamieszczenie obok infor-

macji dotyczących zbiorowisk naturalnych — bądź zbliżonych do naturalnych, charakterystyki obszarów antropogenicznie zmienionych.

Wszechstronnie jest opracowana charakterystyka i typizacja torfowisk pod kątem ekologiczno-krajobrazowym (rozdział 3), zawierająca nowe i oryginalne koncepcje. Autor bardzo dokładnie omawia warunki i występowanie określonych typów ekologicznych oraz hydrologicznych torfowisk i występujące między nimi zależności.

Na podstawie około 100 profili stratygraficznych różnego typu torfowisk z całego obszaru NRD oparto opracowanie kolejnego — 4 — rozdziału książki, który zawiera opis genezy i budowy torfowisk. Uwzględniono w nim także w wielkim skrócie, może nawet zbyt ogólnikowo, historię torfowisk — ich powstawanie i rozwój — na obszarze NRD.

W recenzowanej książce czytelnik znajdzie ponadto opisy różnorodnych zmian zachodzących na obszarach torfowiskowych w wyniku działalności ludzkiej oraz wskazówki, jak należy umiejętnie i skutecznie chronić ten jeden z ważniejszych ekosystemów, jednocześnie go użytkując.

Obszerna bibliografia obejmuje 512 pozycji, z których większość, bo aż 372 ukazało się po 1970 roku. Cennym ułatwieniem jest indeks nazw botanicznych oraz indeks rzeczowy. Obok bogatej i nowoczesnej treści tekstowej praca zawiera dobrze dobrane fotografie — niestety tylko czarno-białe. Na podkreślenie zasługuje doskonała szata ilustracyjna książki, obejmująca bardzo liczne ryciny i wykresy. Cenne dane ilościowe zestawiono aż w 64 tabelach.

Książka wydana jest — podobnie jak inne publikacje tego wydawnictwa — bardzo estetycznie i starannie. Autor Michael Succow zadedykował ją polskiemu uczonemu, Prof. Mieczysławowi Jasnowskiemu z Akademii Rolniczej w Szczecinie, wybitnemu znawcy i badaczowi torfowisk.

Ewa Madeyska

S. S. Charkewicz (red.): *Sosudistyje rastenija sovetskogo Dalnego vostoka*. t. 1. Izd. Nauka, Leningrad 1985. s. 398, ryc. 162, tablic XXVI. Cena 5.30 rubl.

Radziecki Daleki Wschód, obszar obejmujący 3,5 mln km², jest zarazem terenem o bardzo interesującej i bogatej florze. Badania florystyczne

liczą tam już blisko 250 lat, a rozpoczęły je pionierskie prace S. P. Kraszennikowa w połowie XVIII wieku. Faktyczne jednak poznanie zrebu flory tamtych ziem przyniósł wiek XIX. Dalsze, znacznie już pełniejsze badania prowadzone w obecnym stuleciu, zarówno w latach międzywojennych jak i po II wojnie światowej, zaowocowały wielu regionalnymi „florami” wydanymi w latach sześćdziesiątych a obejmującymi różne części tego regionu. Ich podsumowaniem była wydana w roku 1966, a opracowana przez W. N. Woroszyłowa „Flora Sowskiego Dalnego Vostoka” obejmująca ponad 3000 gatunków (w roku 1982 ukazał się wydany również przez tego autora „Opredelitel rastenij sovetskogo Dalnego Vostoka”).

Najnowszy rozdział poznania dalekowschodniej flory rozpoczął się w roku 1962 wraz z powstaniem „Biologo-poczvennogo Instituta” zorganizowanego we Władywostoku w ramach Dalekowschodniego Centrum Naukowego Akademii Nauk ZSRR. Niewielka grupa botaników pracująca tam od początku pod kierownictwem profesora Zygmunta Charkiewicza (wybitnego botanika radzieckiego polskiego pochodzenia) ma już na swym koncie kilka tak poważnych opracowań jak klucz do oznaczania roślin okregu kameczackiego czy czerwona księga roślin rzadkich i zagrożonych radzieckiego Dalekiego Wschodu. Ukazujące się obecnie dzieło „Rośliny naczyniowe Radzieckiego Dalekiego Wschodu” stanowi podsumowanie kilkunastoletniej pracy wspomnianej grupy jak i wcześniejszego bogatego dorobku. Pomysłodawcą i redaktorem tego przedsięwzięcia wydawniczego jest Zygmunt Charkiewicz. W opracowaniu tym radziecki Daleki Wschód ujęto bardzo szeroko włączając weń obszar Amurski, Magadański, Kameczacki, Sachaliński oraz „kraje” Chabarowski i Przymorski. Zaplanowane na 10 tomów dzieło obejmie całość flory naczyniowej tj. około 4000 gatunków z 800 rodzajów i 160 rodzin. Pierwszy ukazujący się obecnie tom przynosi we wstępie wiadomości o samym zamierzeniu edytorskim, krótką historię badań dalekowschodniej flory, wykaz ważniejszej literatury, podział geobotaniczny radzieckiego Dalekiego Wschodu na 19 regionów oraz objaśnienia używanych skrótów. Na kolejnych stronach zamieszczono klucz do oznaczania wszystkich 160 rodzin oraz klucze do 92 rodzajów i 488 gatunków reprezentujących rodziny *Huperziaceae*, *Lycopodiaceae*, *Selaginellaceae*, *Isoetaceae*, *Juncaceae* i *Poaceae*. Rozdziały wstępne i cztery pierwsze z wymienio-

nych rodzin opracował Z. Charkiewicz, rodzinę sitowatych W. S. Nowikow, a trawy — znana specjalistka od tej grupy N. S. Probatowa. Główną część tomu, jak w każdej florze, stanowi charakterystyka poszczególnych gatunków obejmująca nazwę łacińską oraz dokładny cytat pracy, w której gatunek opisano, nazwę rosyjską, opis morfologiczny, rozmieszczenie w poszczególnych jednostkach geobotanicznych Dalekiego Wschodu ZSRR, rozmieszczenie ogólne, charakterystykę siedlisk, czas kwitnienia, liczby chromosomów oraz ewentualne uwagi taksonomiczno-nomenklatoryczne. Dla większości gatunków zamieszczono bardzo dobre rysunki autorstwa N. N. Kaczury. Na szczególne jednak podkreślenie zasługuje fakt, że dla każdego gatunku dano mapę punktową obrazującą jego rozmieszczenie na objętym „Flora” obszarze. Mapy oparto wyłącznie na krytycznej rewizji materiałów zielnikowych ze zbiorów Leningradu, Moskwy i Władywostoku. Tom zamyka wykaz literatury cytologicznej oraz indeksy nazw łacińskich i rosyjskich roślin.

Dla wszystkich zajmujących się taksonomią, chorologią czy geobotanicznymi rozważaniami w szerokim ujęciu jest to dzieło godne ze wszelkich miar polecenia tak ze względu na ważność obszaru, którego dotyczy, jak i ze względu na wyjątkową solidność opracowania.

Zbigniew Mirek

Hämet-Ahti L., Suominen J., Ulvinen T., Uotilla P., Vuokko S. (eds): *Retkeilykasvio*. Helsinki 1984, Suomen Luonnonsuojelun Tuki Oy, str. 544, ISBN 951-9381-02-03.

Wydana z końcem 1984 roku, jako dzieło 20 autorów, flora wycieczkowa (terenowa) Finlandii zasługuje ze wszelkich miar na uwagę polskich botaników. Stanowi bowiem jedno z najlepiej opracowanych dzieł tego typu w Europie. Ujęto w niej wszystkie gatunki i podgatunki oraz ważniejsze odmiany i mieszańce roślin naczyniowych Finlandii, i to zarówno taksony rodzime jak i zdomowione gatunki obce, a także te spośród efemerofitów oraz gatunków zbiegłych z uprawy, które notowano w Finlandii przynajmniej kilkakrotnie. Podobnie jak w naszych „Roślinach polskich”, przy kolejnych rodzajach zamieszczono najpierw prosty klucz do oznaczania, a następnie omówiono poszczególne ga-

tunki. Przyjęto przy tym stały schemat podając kolejno: nazwę łacińską, nazwę fińską, nazwę w języku szwedzkim, a po niej w nawiasie znane synonimy w języku fińskim, następnie opis morfologiczny i wybrane informacje o gatunku. Liczne i bardzo dobre ryciny przedstawiające pokroje roślin oraz ważniejsze szczegóły morfologii, podobnie jak i dane metryczne zawarte w opisach oparte są, według zapewnień autorów, na oryginalnym materiale fińskim. Na końcu opisów podano liczby chromosomów znane dla danego gatunku, przy czym liczby stwierdzone w okazach z terenu Finlandii oznaczono tłustym drukiem. Podano również, oznaczone cyframi rzymskimi, miesiące kwitnienia gatunków (odnoszą się one, podobnie jak i charakterystyka ekologiczna, do lokalnych warunków Finlandii). Gdzieniedzie, tam gdzie autorzy uznali to za wskazane, umieszczono cenne uwagi taksonomiczne. Odpowiednio oznaczono gatunki objęte ochroną prawną. Odreśniewnie oznaczono rośliny jadalne (symbol gwiazdki) oraz rośliny trujące (krzyżyk) i bardzo silnie trujące (dwa krzyżyki). Rozmieszczenie gatunków w Finlandii przedstawiono na schematycznych mapkach, przyjmując za podstawę podział kraju na 21 jednostek geobotanicznych. Występowanie w każdym z regionów oznaczono za pomocą sygnatury dającej czytelnikowi dodatkowe ważne informacje o statusie gatunku w danym regionie. W sumie użyto 8 sygnatur, oznaczając:

- rośliny rodzime lub archeofity, częste
- rośliny rodzime lub archeofity, rzadkie
- rodzime, z pewnością lub prawdopodobnie zanikłe
- gatunki obce zdomowione, częste
- gatunki obce zdomowione, rzadkie
- obce gatunki pojawiające się jedynie przejściowo, notowane po roku 1950
- obce gatunki pojawiające się jedynie przejściowo, notowane przed rokiem 1951
- dane niepewne

Rozmieszczenie, jak podkreślają autorzy, oparto na materiałach zielnikowych, wiarygodnych danych z literatury oraz notowaniach terenowych.

Jak widać już z choćby przytoczonych wyżej informacji, dzieło to musi przyciągnąć uwagę każdego, kto zajmuje się taksonomią, florystyką oraz rozmieszczeniem europejskich gatunków roślin naczyniowych. Jest ono ze wszelkich miar godne polecenia także wszystkim naszym botanikom.

Zbigniew Mirek

C. M. Duffus, J. H. Duffus: *Metabolizm węglowodanów u roślin*. Warszawa 1988. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 228 stron, 87 rycin, 3 tabele, cena 380 zł. ISBN 83-09-01260-8.

Omawiana książka jest tłumaczeniem podręcznika biochemii o stosunkowo zawężonej tematyce, który ukazał się w 1984 roku pt. „Carbohydrate metabolism in plants”. Autorzy nie ograniczają się jedynie do omawiania problematyki ściśle biochemicznej i dużo miejsca poświęcają na opis współzależności zjawisk biochemicznych i fizjologicznych. Dlatego też rozważania swoje poprzedzili zwięzłym opisem struktury i funkcji komórki roślinnej.

Natomiast w części poświęconej zagadnieniom ściśle biochemicznym dokonano analizy właściwości i struktury chemicznej węglowodanów, a następnie podano opis szlaków metabolicznych, ich syntezy i degradacji. Całość jest bardzo przejrzysto przedstawiona i usystematyzowana, umożliwiając łatwe przyswojenie omawianego materiału. Autorzy zajmują się tylko dobrze udokumentowanymi faktami, pomijając zagadnienia wątpliwe lub niedostatecznie poznane. Dzięki temu podręcznik jest łatwy w odbiorze nawet dla osób o słabszym przygotowaniu. Wiele miejsca przeznaczono na omówienie powstawania typowych metabolitów wtórnych i ich znaczenia w funkcjonowaniu rośliny. Jeden z rozdziałów poświęcono zagadnieniom regulacji metabolizmu węglowodanów, a tematyka ta przewija się przez całą książkę. Podręcznik ten może być pomocny w przygotowywaniu się do ćwiczeń praktycznych dla studentów, gdyż omówiono w nim podstawowe metody badawcze stosowane przy analizie węglowodanów.

Przedstawiony materiał opracowany jest zwięźle, a niekiedy wręcz skrótowo, jednak zadbane o przejrzystość tekstu, co nie było łatwe do osiągnięcia przy ogromie ilości informacji dotyczących powyższego tematu. Liczne ilustracje przedstawiające wzory strukturalne jak i schematy podstawowych szlaków metabolicznych ułatwiają korzystanie z podręcznika. Cenną jest również obszerna bibliografia załączona do każdego z 9 rozdziałów. Książka może być użyteczna nie tylko dla zainteresowanych fizjologią czy biochemią roślin, ale także np. dla studentów medycyny czy nauczycieli biologii.

Steven R. Radosevich, Jodie S. Holt: *Weed Ecology: Implications for Vegetation Management*. A Wiley — Interscience Publication. John Wiley and Sons. New York. Chichester. Brisbane. Toronto. Singapore. 1984. ss. 265. ISBN O 471-87674-7.

W ciągu ostatnich 30 lat osiągnięto ogromny postęp w zwalczaniu chwastów dzięki zastosowaniu nowych sposobów uprawy, a zwłaszcza nowych herbicydów. Autorzy książki „Weed Ecology” zwracają uwagę na to, że uzyskanie większej efektywności bezpośrednich metod zwalczania, zależy w dużym stopniu od poznania i zrozumienia fizjologicznych i morfologicznych reakcji chwastów na wpływ środowiska. Zespoły chwastów i roślin uprawnych należy rozpatrywać jako układy dynamiczne, w których sukces jest osiągany dzięki odpowiedniej fizjologicznej i ekologicznej strategii. Zrozumienie przyczyn biologicznego sukcesu chwastów pomoże efektywniej zredukować ich negatywne oddziaływanie na rośliny uprawne. Ustalenie progu szkodliwości i okresu krytycznego może być bardzo przydatne przy wydawaniu decyzji o konieczności zwalczania chwastów. W tym celu muszą być określone podstawowe relacje pomiędzy kiełkowaniem, wzrostem i interferencją w poszczególnych układach chwast/roślina uprawna.

Autorzy książki próbują dać odpowiedzi na pytania: na czym polega ekologiczne znaczenie chwastów, czy ich cechy fizjologiczne i morfologiczne są odmienne od reszty roślinności, czy dane gatunki chwastów mają jednakowe znaczenie na całym świecie, czy są ograniczone do lokalnych warunków i praktyki rolnej?

Książka zawiera sześć rozdziałów. W pierwszych pięciu przedstawiono różne aspekty współzawodnictwa pomiędzy roślinami w sensie ogólnym i w relacji chwast/roślina uprawna, zaproponowano matematyczne mierniki wzrostu i modele sukcesji. W rozdziale szóstym omówiono specyfikę ekosystemu rolnego oraz metody przewidywania sukcesu chwastów we współzawodnictwie z roślinami uprawnymi.

Książka jest napisana prostym językiem, zawiera liczne wykresy i tabele oraz obszerną bibliografię. Zasluguje na upowszechnienie nie tylko wśród ekologów, ale także wśród producentów roślin uprawnych, studentów i wykładowców Akademii Rolniczych.

Helmut Derbsch, Johannes A. Schmitt: *Atlas der Pilze des Saarlandes. Teil 1: Verbreitung und Gefährdung. (Aus Natur und Landschaft im Saarland, Sonderband 2)*. Eigenverlag der DE-LATTINIA, Fachrichtung Biogeographie Universität des Saarlandes, Saarbrücken 1984. Brosz., str. 536, cena 30 DM, ISSN: 0 344—645 x.

Saara — kraj związkowy w Republice Federalnej Niemiec, graniczący z Francją i Luksemburgiem, należy do najbardziej uprzemysłowionych i najgęściej zaludnionych regionów Europy. Na powierzchni 2574 km² żyje tu 1068 tys. ludzi, średnia gęstość zaludnienia wynosi 415 mieszkańców/km². Podstawowym bogactwem kraju jest węgiel kamienny (Zagłębie Saary, wydobyte 12—15 mln t. rocznie), silnie rozwinięty jest przemysł koksowniczy, energetyczny, hutnictwo żelaza, przemysł maszynowy, metalowy, materiałów budowlanych i inne. Pomimo olbrzymich zmian w środowisku przyrodniczym lasy zajmują około 33% powierzchni, znaczny jest także powierzchniowy udział łąk i pastwisk. Pod wieloma względami Saara przypomina nasz region górnośląski.

Nakładem Uniwersytetu w Saarbrücken (założony w 1947 r.) ukazał się obszerny tom zawierający mapy rozmieszczenia i czerwoną listę grzybów wielkoowocnikowych (*Macromycetes*) Saary. Oprócz autorów, w opracowaniu atlasu udział wzięli Gerhard Gross i Werner Honczek. W części wstępnej książki znajdują się podstawowe informacje dotyczące metodyki kartografowania stanowisk grzybów, dane o zbiorach zielnikowych, przyjętej nomenklaturze i wykaz wykorzystanego piśmiennictwa. Zamieszczono również wielobarwne mapy — topograficzną i geologiczną oraz czarno-białe mapy rozmieszczenia lasów, izoterm średnich temperatur letnich i rocznych, mapę rocznych opadów atmosferycznych; ich uzupełnieniem są wykazy literatury dotyczącej klimatu, geologii i szaty roślinnej Saary.

Ogółem w atlasie opracowano 2183 gatunki, odmiany i formy grzybów wielkoowocnikowych należące do 400 rodzajów. Najliczniej reprezentowane są następujące grupy systematyczne: *Agaricales* (107 rodzajów i 1296 gatunków), *Ascomycetes* (126 rodzajów i 264 gatunki), *Poriales* (99 rodzajów i 215 gatunków), *Russulales* (2 rodzaje i 212 gatunków), *Gasteromycetes* (27 rodzajów i 83 gatunki) i *Boletales* (16 rodzajów i 71 gatunków).

Mapy rozmieszczenia grzybów na terenie Saary zajmują przeważającą część objętości książki

(str. 172—535). Opracowano je systemem schematycznego podziału terytorium kraju na kwadraty, każdy o boku 5 km. Mapy umieszczone zostały w porządku alfabetycznym, zgodnie z nazwami łacińskimi opracowanych gatunków. Znalazienie poszukiwanej mapy ułatwiają starannie sporządzone indeksy — niemieckich (str. 70—97) i łacińskich (str. 98—170) nazw grzybów.

Odrębną część atlasu stanowi czerwona lista ginących i zagrożonych gatunków mikoflory Saary (str. 18—57). Zdaniem autorów, sytuacja pod względem zagrożenia grzybów owocnikowych tego kraju jest obecnie krytyczna, mówi się wprost o „ekologicznej Hiroszimie”. Przeszło 50% mikoflory (1094 gatunki, odmiany i formy *Macromycetes*) stanowią grzyby, którym grozi nieuchronna zagłada na badanym obszarze. Aż 273 gatunki *Macromycetes* zaliczono do grupy 0, 151 gatunków — do grupy 1, a 293 gatunki — do grupy 2, a więc do kategorii największego zagrożenia, zgodnie z uniwersalną klasyfikacją przyjętą przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody. Szczególnie rzadkie stały się grzyby tzw. mikoryzowe, które ulegają zagładzie wskutek osłabienia drzewostanów, toksycznego działania kwaśnych deszczy i innych zmian w ekosystemach, np. aż 85% gatunków rodzaju *Cortinarium* zostało umieszczonych na czerwonej liście grzybów Saary. Równie silnie zagrożone są grzyby koprolilne, grzyby terenów otwartych, łąk i pastwisk...

W książce znajdują się bardzo nieliczne błędy literowe w pisowni nazw łacińskich, np. na str. 21, 103, 143, 195 podano nazwę *Boletus appendiculatus* var. *palescens* (poprawnie: *B. appendiculatus* subsp. *pallescens*); są nieznaczne pomyłki literowe przy cytowaniu piśmiennictwa, np. na str. 59 wydrukowano *Gryzby* zamiast oczywiście: *Grzyby*; błędnie przytoczona została numeracja kolejnych tomów dzieła *The Corticiaceae of North Europe* (str. 59) ponieważ nie ukazały się dotąd tomy 1—6 — jak piszą autorzy — a tylko tomy 2—7. Na str. 409 znajdują się mapy rozmieszczenia sporządzone odrębnie dla *Paxillus filamentosus* (nr 1424) i *P. rubicundulus* (nr 1427); zdaniem recenzenta w obu przypadkach chodzi o ten sam gatunek, dla którego poprawną nazwą winna być *Paxillus rubicundulus*.

Kartograficzny atlas grzybów Saary jest ważną publikacją podsumowującą wieloletnie badania terenowe mikoflory tego regionu. Może być wzorem dla podobnych opracowań dla innych części Europy. Interesujące będzie zwłaszcza

porównanie informacji o składzie gatunkowym mikoflory Saary z danymi dotyczącymi flor grzybów wielkoprzemysłowych regionów Europy, np. naszego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego.

Maciej Z. Szczepka

Heinz Engel, German J. Krieglsteiner, Aurel Dermek, Roy Watling: *Dickröhrlinge. Die Gattung Boletus in Europa*. Erste Auflage. Weidhausen 1983. ISBN 3-9800224-1-2. Brosz., str. 157, cena 63 DM.

Do najbardziej ważnych naukowo, ekologicznie, a także gospodarczo grzybów należą przedstawiciele rzędu borowikowców *Boletales*: borowiki *Boletus*, kozaki *Leccinum* = *Krombolziella*, maślaki *Suillus*, podgrzybki *Xerocomus*, piaskowce *Gyroporus*, krowiaki *Paxillus*. Są to organizmy odznaczające się dużą zmiennością, nierzadko trudne do oznaczenia i stąd dostarczające wielu kłopotów taksonomom. Chociaż w europejskiej literaturze mikologicznej istnieje już kilkanaście monografii poświęconych borowikowcom (tu wymienić należy przede wszystkim dzieło F. Kallenbacha *Die Röhrlinge (Boletaceae)*, Leipzig 1926—42, A. Piláta i A. Dermka *Hřibovitě huby*, Bratislava 1974, A. Skirgiełło *Borowikowe (Boletales)*. *Flora Polska*, Warszawa 1960 (wydanie w jęz. angielskim 1975), E. G. Merlo, M. Rosso, M. Traverso *I nostri funghi. I Boleti*, Genova 1980, to jednak zgromadzone wiadomości o morfologii, zmienności, ekologii, fenologii i rozmieszczeniu geograficznym przedstawicieli tej grupy grzybów wymagają jeszcze znacznych uzupełnień. Dlatego też każda nowa publikacja książkowa dotycząca borowikowców Europy, zwłaszcza zawierająca ikonografię i dane o rzadkich gatunkach, jest z zainteresowaniem przyjmowana wśród mikologów. W 1978 r. Heinz Engel z RFN przy współpracy A. Dermka (Bratysława), G. J. Krieglsteiner (Durlangen) i prof. R. Watlinga (Edinburgh) rozpoczął tomem *Rauhstielröhrlinge. Die Gattung Leccinum in Europa** edycję serii bogato ilustrowanych monografii poświęconych europejskim borowikowcom. Jako tom drugi tej potrzebnej serii

wydawniczej ukazały się prezentowane tu *Grube rurkowce* czyli *Dickröhrlinge. Die Gattung Boletus in Europa*. W przygotowaniu są dalsze 3 tomy serii obejmujące pozostałe rodzaje europejskich przedstawicieli *Boletales*.

W części wstępnej książki zamieszczono krótką diagnozę rodzaju borowik *Boletus*, klucz do oznaczania gatunków i podgatunków, odmian i form borowików całego świata, zaczerpnięty z pracy prof. R. Singera opublikowanej w czasopiśmie *Sydowia* w 1977 r., a także klucz do oznaczania europejskich przedstawicieli rodzaju *Boletus* zaczerpnięty z dzieła *Hřibovitě huby* (1974) Piláta i Dermka.

Zasadniczą część objętości książki stanowią diagnozy gatunków, podgatunków i odmian borowików Europy poprzedzone kluczami do oznaczania poszczególnych taksonów w ramach sekcji (tych ostatnich jest 5: *Boletus* Fr., *Calopodes* Fr., *Appendiculati* (Schaeff. ex Fr.) Secr., *Subpruinosi* Fr., *Luridi* Fr.). W skład każdej diagnozy wchodzi wykaz synonimów, opis cech makroskopowych owocników, przegląd reakcji makrochemicznych, opis cech mikroskopijnych, dane o siedlisku, rozmieszczeniu geograficznym i wartości użytkowej. Oprócz diagnoz zasadniczych każdorazowo zamieszczono ponadto uwagi dotyczące głównie zagadnień zmienności, systematyki, nomenklatury, rozmieszczenia geograficznego poszczególnych gatunków i odmian. Książkę zamyka tabela z przeglądem rodzajów i gatunków drzew, z którymi omówione taksony z rodzaju *Boletus* tworzą mikoryzę, wykaz odczynników chemicznych, objaśnienia odnoszące się do tablic barwnych, indeks nazw łacińskich oraz bibliografia.

Ozdobą książki jest 38 tablic barwnych z wizerunkami owocników wszystkich omówionych gatunków i odmian borowików autorstwa znanego słowackiego mikologa i utalentowanego malarza grzybów Aurela Dermka. Zostały one wykonane na podstawie świeżo zebranych owocników, a tylko 2 tablice (przedstawiające *Boletus dupainii* i *B. permagnificus*) sporządzono korzystając z barwnych diapozytywów lub zaczerpnięto z innych źródeł ikonograficznych. Przy opisie każdego z taksonów zamieszczono również rysunek elementów mikroskopijnych (zarodników cystyd i podstawek).

Ogółem w recenzowanej monografii opracowano szczegółowo 38 gatunków, podgatunków i odmian borowików. Opisano nową dla nauki odmianę borowika szlachetnego *Boletus edulis*

* Recenzja zamieszczona w: „Wiadomości Botaniczne” 27: 79—81. 1983.

var. *arenarius* Engel, Krieglsteiner et Dermek. Wartość książki podnoszą zamieszczone w niej ilustracje barwne wielu bardzo rzadkich taksonów, w tym niedawno opisanych jak *Boletus subappendiculatus*, *B. gabretae*, *B. luridus* var. *erythron*, *B. permagnificus*, *B. splendidus* ssp. *moseri* lub kontrowersyjnych pod względem taksonomicznym np. *Boletus albidus*, *B. pachypus* (uważany dotąd powszechnie za tożsamy z *B. calopus*), *B. fragrans*, *B. junquilleus*, *B. erythropus* ssp. *discolor*, *B. lupinus*, *B. splendidus*.

Ukazanie się recenzowanej tu, nowej monografii europejskich borowików (n.b. bardzo estetycznie

wydanej, na pięknym białym papierze i o nie-nagannej jakości druku zarówno tekstu jak i reprodukowanych ilustracji) jest dużym wydarzeniem dla badaczy zajmujących się tą grupą grzybów. Dla taksonomów interesujące będzie zwłaszcza porównanie treści tej książki z zawartością nowego, sążnistego (bo liczącego aż 712 stron i 84 tablic barwnych) dzieła znanego włoskiego mikologa Carlo L. Alessio *Boletus* Dill. ex L. (*sensu lato*) 1985 (*Fungi Europaei* No. 2) poświęconego w całości europejskim grzybom borowikowym.

Maciej Z. Szczepka

